

УДК 364-43-044.22:364-57](045)

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1351/2025-1-10>

Моргай Лілія Анатоліївна

доктор філософії, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
morgai.liliya@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-6550-1389

ДІЯЛЬНІСТЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЗАКЛАДАХ

Вступ. У статті висвітлено роль соціальних працівників у реабілітаційних закладах, які допомагають людям відновлювати здоров'я. Описано функції соціальних працівників, якими вони користуються у своїй роботі, серед них: розробка індивідуальних планів реабілітації, надання психологічної та емоційної підтримки, а також координація роботи між різними фахівцями.

Висвітлена програма соціальних заходів, яка спрямована на соціальну адаптацію та інтеграцію осіб з інвалідністю в суспільстві. Схарактеризовано труднощі, з якими стикаються соціальні працівники у своїй роботі: недостатнє фінансування, емоційне вигорання та проблеми в координації з іншими спеціалістами. З'ясовано, що завдяки комплексному підходу соціальних працівників у процесі реабілітації пацієнтів забезпечується їх успішна адаптація до нових умов життя та інтеграції в суспільстві. Зазначено, що важливим елементом є взаємодія соціальних працівників з родинами клієнтів, що допомагає ефективності реабілітаційного процесу.

Мета роботи – висвітлити діяльність соціальних працівників у реабілітаційних закладах.

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі діяльності соціальних працівників у реабілітаційних закладах, урахуваючи сучасні виклики та потреби суспільства.

Висновки. Діяльність соціальних працівників у реабілітаційних закладах є важливим складником комплексної допомоги особам, які потребують підтримки. Соціальні працівники сприяють ефективній реабілітації, соціальній адаптації та інтеграції осіб у суспільство, виконуючи широкий спектр завдань – від психологічної підтримки до координації міждисциплінарної взаємодії. Соціальні працівники сприяють розвитку навичок самостійного життя завдяки індивідуальному консультуванню, організації групових занять, підтримці родин пацієнтів, а також координації міждисциплінарної взаємодії між медичними, психологічними та педагогічними фахівцями. Їхня діяльність спрямована не лише на подолання фізичних або психологічних труднощів, а й на формування сприятливого соціального середовища для осіб, які перебувають у процесі реабілітації.

Подальші дослідження в цій сфері сприятимуть удосконаленню підходів та підвищенню ефективності соціальної роботи в реабілітаційних установах.

Ключові слова: діяльність соціальних працівників, реабілітаційні заклади, комплексна реабілітація, реабілітація учасників бойових дій.

Morgai Liliia Anatoliyivna

Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Social Pedagogy and Social Work,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ACTIVITIES OF SOCIAL WORKERS IN REHABILITATION INSTITUTIONS

Introduction. The article highlights the role of social workers in rehabilitation projects, which help participants in combat operations to maintain health. Descriptions of the functions of social workers that they perform in their work, including: developing individual rehabilitation plans, providing psychological and emotional support, as well as coordination of work between different facists. A program of social input has been developed, which is aimed at social adaptation and integration of individuals with shared capabilities in marriage. The difficulties that social workers face in their work are characterized: insufficient funding, emotional distress and problems in coordination with other specialists. It is clear that due to the comprehensive approach of social workers in the process of rehabilitation of patients, their successful adaptation to new minds in life and integration into matrimony. It is noted that an important element is the interaction of social workers with the clients' homelands, which contributes to the effectiveness of the rehabilitation process. It has been established that the activity of social workers in rehabilitation fields has an unprecedented success in rehabilitation and social integration of individuals exchanged with possibilities, which brings their return to an active life in marriage.

The purpose of the work is to highlight the activities of social workers in rehabilitation institutions.

Meta-works highlight the activities of social workers in rehabilitation settings.

Scientific novelty lies in the complex analysis of the activities of social workers in rehabilitation fields, with the attention to daily demands and needs of marriage. The activity of social workers in rehabilitation settings provides important comprehensive assistance to individuals who require support. Social workers promote effective rehabilitation, social adaptation and integration of individuals in marriage, and a wide range of tasks – from psychological support to coordination of interdisciplinary cooperation.

Conclusions. Social workers promote the development of independent living skills, provide individual counseling, organize group activities, support patients' families, and coordinate interdisciplinary interaction between medical, psychological, and pedagogical specialists. Their activities are aimed not only at overcoming physical or psychological difficulties, but also at creating a favorable social environment for individuals undergoing rehabilitation.

Further research in this area will focus on more detailed approaches and improvements in the effectiveness of social work in rehabilitation settings.

Key words: activity of social workers, rehabilitation deposits, comprehensive rehabilitation, rehabilitation of participants in combat operations.

Актуальність проблеми. У сучасному суспільстві реабілітаційні заклади відіграють важливу роль у забезпеченні підтримки осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема учасників бойових дій, людей з інвалідністю та тих, хто зазнав психологічних чи фізичних травм. У цих установах відбувається не лише медична та фізична реабілітація, а й соціальна адаптація, що забезпечує повернення пацієнтів до звичайного життя в суспільстві.

Війна, яка в нас триває понад 10 років, суттєво вплинула на українське суспільство, зумовивши негативні зміни в економічній, політичній, демографічній та соціальній сферах. Унаслідок бойових дій в Україні з'явилася нова соціальна категорія – учасники бойових дій, чисельність яких наразі становить приблизно один мільйон осіб. Для цієї категорії населення потрібні певні заклади, установи, реабілітаційні центри та комплекси, де військовослужбовці зможуть отримати допомогу. Тому в Україні відкриваються такі заклади, у яких працюють кваліфіковані фахівці, зокрема соціальні працівники, які надають необхідну допомогу, наразі її найбільше потребують військові.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні підходи до організації процесу реабілітації представлені в працях Л.Вакуленка, Т.Добровольської, І.Мисули, М.Фролова, С.Харченка, Л.Яковлевої та ін.

Мета дослідження – висвітлити діяльність соціальних працівників у реабілітаційних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реабілітаційний заклад – це юридична особа будь-якої форми власності та організаційно-правової форми або її відокремлений підрозділ, що надає реабілітаційну допомогу на підставі ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики, що передбачає право здійснення реабілітації у сфері охорони здоров'я [10].

До реабілітаційних закладів належать:

- 1) реабілітаційні лікарні та реабілітаційні центри незалежно від форми власності, які надають реабілітаційну допомогу, часто на тривалий термін;
- 2) центри психологічної реабілітації та/або терапії;
- 3) протезно-ортопедичні підприємства незалежно від підпорядкування й форми власності;
- 4) заклади комплексної реабілітації, включно із закладами медико-психологічної реабілітації.

У зв'язку з війною в Україні створюються реабілітаційні заклади, які допомагають бійцям реабілітуватися після важкого військового життя.

Реабілітація учасників бойових дій – це один із найважливіших напрямів діяльності органів державної влади щодо створення та реалізації програм соціального захисту бійців.

Соціальна робота в реабілітаційних установах є комплексним процесом, що містить оцінку потреб, розробку індивідуальних планів реабілітації, організацію підтримки з боку родини та суспільства, а також сприяння соціальній адаптації осіб із різними видами обмежень життєдіяльності. Зокрема, соціаль-

ний працівник є посередником між клієнтом, медичними установами, освітніми закладами, органами соціального захисту та іншими інституціями [10].

Фахівці із соціальної роботи відіграють значну роль у забезпеченні якісної реабілітаційної підтримки. Вони не лише надають безпосередню допомогу пацієнтам і їхнім сім'ям, а й впливають на розвиток та вдосконалення соціальних програм і політики на вищому рівні. Щодо основних напрямів, які здійснюються соціальні працівники в закладі: підтримка людей у подоланні життєвих труднощів і стресових ситуацій; сприяння доступу до більшості ресурсів, послуг і можливостей; участь у формуванні ефективних, справедливих та гуманних систем підтримки; удосконалення соціальної політики з надання покращення умов реабілітації та інтеграції. Соціальні працівники забезпечують комплексний супровід реабілітаційного процесу, допомагаючи людям адаптуватися до нових умов життя та відновлювати соціальні зв'язки [4].

Фахівець із соціальної реабілітації в цьому центрі повинен розуміти рівень можливостей, стан здоров'я та побажання своїх клієнтів. Фахівець бере безпосередню участь у комплексній реабілітації, допомагаючи у фізичній адаптації на час перебування в центрі, здійснює супровід, вирішує нагальні побутові проблеми, а також відповідає за освітній складник: лекції, вечори, культурні заходи [4].

Також він виявляє соціальні проблеми людини, з'ясовує її причини і сприяє її вирішенню, за потреби залучаючи інших фахівців не лише із центру. Також фахівці надають допомогу в пошуку місця праці та забезпечують супровід за потреби на робочому місці. Крім того, соціальний працівник координує зв'язки особи із соціальними службами та іншими державними організаціями й установами.

Потрібно зауважити, що в Україні одними з важливих документів для діяльності соціального працівника є Наказ Міністерства соціальної політики № 429 «Про затвердження Класифікатора соціальних послуг» за 2020 рік та Закон України «Про соціальні послуги», що регламентують види соціальних послуг та принципи надання. Для того щоб соціальні послуги надавалися ефективно, створюють стандарти надання соціальних послуг [4].

Види реабілітації, взаємодія фахівців охорони здоров'я та фахівців соціальної сфери, як частини Мультидисциплінарної реабілітаційної команди (МДРК) у питаннях комплексної реабілітації, регламентуються ЗУ «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я», ухваленим у 2021 році [4].

Соціальний працівник у реабілітаційних закладах виконує низку функцій, спрямованих на забезпечення комплексної підтримки потреб, їхніх сімей та суспільства загалом. В обов'язки соціального працівника входить і робота з людьми, і організаційні та координаційні завдання. Щодо основних функцій, які виконує соціальний працівник у реабілітаційних закладах:

1. Оцінка потреби та планування реабілітації.

Індивідуальна оцінка. Соціальний працівник аналізує соціальні, психологічні та економічні потреби

кожного пацієнта. Це дає змогу створити персоналізований план реабілітації, який урахує як фізичний, так й емоційний стан людини.

Розробка планів дій. На основі проведеної оцінки формується комплекс заходів, спрямованих на відновлення життєдіяльності та соціальної інтеграції.

2. Надання психологічної та емоційної підтримки.

Консультавання. Соціальний працівник проводить індивідуальні та групові консультації, допомагаючи пацієнтам долати стрес, тривогу й інші психологічні труднощі.

3. Інформаційно-консультативна діяльність.

Навчання та інформування. Фахівець надає інформацію про доступні соціальні послуги, пільги та підтримку програм. Це включає роз'яснення прав особи та можливість для отримання допомоги.

Консультації для сімей. Соціальні працівники проводять роз'яснювальну роботу з батьками, друзями, рідними, допомагаючи їм розпізнати специфічну хворобу, методи підтримки та адаптації.

4. Координація міждисциплінарної роботи [4].

Співпраця з іншими фахівцями. Соціальний працівник є важливою ланкою між лікарями, психологами, фізіотерапевтами та іншими спеціалістами. Така координація забезпечує якісний підхід до реабілітації.

Інтеграція послуг. Він сприяє створенню ефективних мережевих підтримок для того, щоб пацієнтам можуть отримати комплексну допомогу [10].

5. Надання соціально-правової допомоги.

Юридичні консультації. Фахівець пропонує допомогу у вирішенні юридичних питань, пов'язаних із відновленням правової позиції: оформленням документів, отриманням соціальних пільг.

Посередництво з установами. Соціальний працівник може бути посередником між пацієнтами та державними чи благодійними організаціями для отримання додаткової підтримки.

6. Організація соціальних програм та заходів.

Розробка та впровадження програми. Відповідальність для організації різноманітних програм, спрямованих на соціальну адаптацію, профілактику соціальної ізоляції та підвищення якості життя.

7. Заходи з реінтеграції. Загалом, суть реінтеграції полягає в спрощеній процедурі відновлення громадянства та, якщо це окремо передбачено нормативними актами держави, різноманітній допомозі

в набутті звичного для особи соціального статусу. Тут теж соціальний працівник допомагає [10].

8. Моніторинг та оцінка ефективності реабілітаційних заходів.

Супровід процесу. Соціальний працівник регулярно моніторить стан потреб, аналізує їх прогрес і коригує план реабілітації за потреби.

Оцінка результатів. Аналіз ефективності застосованих заходів дає змогу оптимізувати роботу закладу та підвищити якість надання послуг.

Тож функції соціальних працівників у реабілітаційних закладах є багатограними та охоплюють як безпосередню допомогу клієнтам, так і стратегічну координацію роботи між швидкими фахівцями та установами. Це забезпечує ефективний комплексний підхід до відновлення безпеки і їх інтеграції в суспільство.

Варто також зауважити, що соціальні працівники, працюючи в цих закладах, стикаються з низкою проблем, як-от: недостатнє фінансування, емоційне вигорання, брак часу для належної роботи з кожним клієнтом, а також труднощі в координації діяльності з іншими фахівцями.

Однак, незважаючи на ці труднощі, діяльність соціальних працівників у реабілітаційних закладах має велике значення для покращення якості життя осіб з інвалідністю, адже саме через їх втручання забезпечується комплексний підхід до реабілітації та інтеграції цих людей у суспільство. Важливість цієї професії полягає не лише в наданні допомоги в процесі відновлення, а й у створенні умов для гідного життя, підвищення соціальної активності й формуванні позитивного ставлення до людей з інвалідністю в суспільстві.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, діяльність соціальних працівників у реабілітаційних закладах є важливим та відповідальним процесом, який передбачає допомогу людям з фізичними або психічними порушеннями, сприяння їх соціальній адаптації, підтримку у відновленні фізичного та емоційного здоров'я, а також інтеграцію людей у суспільство. Реабілітація є складним і багатограним процесом, що вимагає співпраці між соціальними працівниками, медичними працівниками, психологами та іншими фахівцями, що здійснюють підтримку.

Подальші дослідження можуть стосуватися оцінки професійної підготовки соціальних працівників у цих закладах.

Список літератури:

1. Бабов К., Безверхнюк Т., Бабова І. Реабілітація військовослужбовців в умовах санаторно-курортних та реабілітаційних закладів. Монографія. Одеса : «Поліграф», 2023. 80 с.
2. Бичков С.І. Сучасна система соціального захисту в Україні. URL: <https://buklib.net/books/35852/> (дата звернення: 26.03.2025).
3. Бриндіков Ю.Л. Методологічні підходи до моделювання системи організації комплексної реабілітації військовослужбовців учасників бойових дій. URL: http://lib.khnu.km.ua/inf_res/avtory_khm/Bryndikov.htm (дата звернення: 26.03.2025).
4. Діяльність соціального працівника у реабілітаційному закладі сфери охорони здоров'я. URL: <https://er.ucu.edu.ua/items/02928113-e736-4c8e-bfa4-1bcb64c06be4> (дата звернення: 24.03.2025 р.).
5. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. 2-ге видання. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3491/> (дата звернення: 26.03.2025).

6. Зінченко Т. В. Практична підготовка соціальних працівників у професійному середовищі. URL: <https://buklib.net/books/5522/> (дата звернення: 26.03.2025).
7. Конституція України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254>. (дата звернення: 24.03.2025 р.).
8. Реабілітація учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни. URL: <https://surli.cc/orldcl> (дата звернення: 22.03.2025 р.).
9. Трачук С., Хмара В., Підлетьчук Р., Сиротюк С. Проблеми реабілітації та відновлення військовослужбовців за особливих умов. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/45147/Trachuk-163_168.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.03.2025 р.).
10. Урядовий контактний центр. URL: <https://ukc.gov.ua/knowledgeystema> (дата звернення: 24.03.2025 р.).

References:

1. Babov, K., Bezverkhniuk, T., & Babova, I. (2023). Reabilitatsiia viiskovosluzhbovtziv v umovakh sanatorno-kurortnykh ta reabilitatsiinykh zakladiv [Rehabilitation of military personnel in sanatorium and rehabilitation institutions] [in Ukrainian].
2. Bychkov, S. I. Suchasna systema sotsialnoho zakhystu v Ukraini [Modern social protection system in Ukraine]. Retrieved from: <https://buklib.net/books/35852/> [in Ukrainian].
3. Bryndikov, Yu. L. Metodolohichni pidkhody do modeliuvannia systemy orhanizatsii kompleksnoi reabilitatsii viiskovosluzhbovtziv uchasnykiv boiovykh dii [Methodological approaches to modeling the system of comprehensive rehabilitation of combatant military personnel]. Retrieved from: http://lib.khnu.km.ua/inf_res/avtory_khm/Bryndikov.htm [in Ukrainian].
4. Diialnist sotsialnoho pratsivnyka u reabilitatsiynomu zakladi sfery okhorony zdorov'ia [The activity of a social worker in a rehabilitation institution in the healthcare sector]. Retrieved from: <https://er.ucu.edu.ua/items/02928113-e736-4c8e-bfa4-1bcb64c06be4> [in Ukrainian].
5. Encyclopedia for social sector professionals (2nd ed.). Retrieved from: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3491/> [in Ukrainian].
6. Zinchenko, T. V. Praktychna pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv u profesiinomu seredovyshchi [Practical training of social workers in a professional environment]. Retrieved from: <https://buklib.net/books/5522/> [in Ukrainian].
7. Verkhovna Rada of Ukraine. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254> [in Ukrainian].
8. Reabilitatsiia uchasnykiv boiovykh dii ta osib z invalidnistiu vnaslidok viiny. [Rehabilitation of combatants and persons with disabilities due to war]. Retrieved from: <https://surli.cc/orldcl> [in Ukrainian].
9. Trachuk, S., Khmara, V., Pidleteichuk, R., & Syrotiuk, S. (n.d.). Problemy reabilitatsii ta vidnovlennia viiskovosluzhbovtziv za osoblyvykh umov [Problems of rehabilitation and recovery of military personnel under special conditions]. Retrieved from: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/45147/Trachuk-163168.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
10. Uryadovi kontaktnyi tsentr. Systema nadannia reabilitatsiinoi dopomohy [System for providing rehabilitation assistance]. Retrieved from: <https://ukc.gov.ua/knowledge/systema-nadannya-reabilitatsiynoyi> [in Ukrainian].